

การสร้างทักษะการรู้เท่าทันข่าวปลอมและการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอน เรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอม

THE ENHANCEMENT OF FAKE NEWS LITERACY SKILLS AND THE COMPARISON OF TEACHING APPROACHES FOR FAKE NEWS LITERACY

Received: 24 June 2023

Revised: 30 August 2023

Accepted: 14 September 2023

ธวัชชัย ดวงไทย, คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วรัชญ์ ครุจิต, คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

บทคัดย่อ งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและประเทศไทย และเพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีการสอนที่แตกต่างกันเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ องค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทยใน พ.ศ.2560-2564 และกลุ่มเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมือง

ผลการศึกษาพบองค์ความรู้ด้านข่าวปลอม ได้แก่ 1) ประวัติ 2) นิยาม 3) คุณลักษณะ 4) ปัจจัยที่ทำให้ผู้รับสารหลงเชื่อ 5) วิธีการตรวจสอบ 6) ผลกระทบ 7) บทบาทของสถาบันต่อการแก้ปัญหา 8) กรณีศึกษา 9) กฎหมาย ด้านการเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีการสอนที่แตกต่างกัน พบว่า คะแนนก่อนและหลังการอบรมรูปแบบเกม/บรรยาย/อภิปราย/ผสม ของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งการอบรมรูปแบบบรรยายเหมาะสมกับเยาวชนในเมืองและการอบรมรูปแบบผสมเหมาะสมกับเยาวชนนอกเมือง โดยการอบรมรูปแบบผสมเป็นการอบรมที่ดีของเยาวชนทั้งสองกลุ่ม

ทุกภาคส่วนควรสร้างองค์ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมและตั้งศูนย์ตรวจสอบข่าวปลอม รัฐควรมีอำนาจในการบริหารจัดการแพลตฟอร์มดิจิทัล แพลตฟอร์มดิจิทัลควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดควรเป็นผู้ส่งสารที่ถูกต้อง ด้านการวิจัยควรศึกษารูปแบบการสอน/ภูมิภาค/อายุอื่น ๆ และวัดผลหลายครั้ง

คำสำคัญ: การรู้เท่าทัน, ข่าวปลอม, วิธีการสอน

Abstract This research focused on the knowledge of fake news in foreign countries and Thailand and compared the effectiveness of different teaching methods on fake news awareness. The sample group consisted of people with knowledge about fake news from

foreign countries and Thailand in 2017–2021 and youth groups in the city and outside the city.

The results of the study revealed that the knowledge of fake news is 1) History, 2) Definition, 3) Characteristics, 4) Factors that induce recipients to believe the message 5) Detection Method 6) Impact; 7) Institutional Role in Problem Solving 8) Case studies, and 9) Law

When evaluating the effectiveness of various teaching methods, it was discovered that the scores of urban and out-of-town youngsters before and after the game, lecture, discussion, or blended training were significantly different.

It was statistically significant at the .05 level that lecture training was appropriate for urban youth and blended training was appropriate for out-of-town youth. The blended training was good for both groups of youth.

All industries should increase their understanding of false news and set up a fake news detecting center. The government should have the authority to manage digital media. Social responsibility should be emphasized in digital media. and Influencers should be the right senders. Other teaching techniques, geographies, and ages should be investigated and measured several times for research purposes.

Keywords: Literacy, Fake news, Teaching methods

บทนำ

ปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ผู้คนติดต่อสื่อสารกันอย่างไร้ข้อจำกัดผ่านระบบอินเทอร์เน็ต จากรายงานของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) ได้นำเสนอข้อมูลว่าประชาชนไทยใช้เวลาในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเฉลี่ยอยู่ที่ 7 ชั่วโมง 4 นาที ต่อวัน โดยกลุ่มอายุ 22-41 ปี เป็นกลุ่มที่ใช้อินเทอร์เน็ตมากที่สุดอยู่ที่ 8 ชั่วโมง 55 นาที ต่อวัน โดยกิจกรรมที่มีการใช้บริการมากที่สุดคือการขอรับคำปรึกษาและรับบริการทางการแพทย์ รองลงมา คือ การติดต่อสื่อสาร การชมรายการโทรทัศน์/คลิป/ดูหนัง/ฟังเพลง ตามลำดับ (ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2565)

การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นอิสระของประชาชนส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลและสังคม โดยเฉพาะผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนซึ่งจำแนกตามลักษณะของการกระทำ เนื้อหา อารมณ์ความรู้สึก และการกระทำผิดกฎหมายได้กว่า 30 รูปแบบ เช่น การล่อลวงทางเพศ การล่อลวงด้วยการโฆษณาออนไลน์ เนื้อหาที่ยั่วยั่วทางเพศ การส่งต่อเนื้อหาลามกอนาจาร (วรชัย คุรุจิต, 2562) โดยปัญหาที่สร้างผลกระทบในปัจจุบัน คือ การประทุษวาจาบนโลกออนไลน์ (Hate Speech) การกระทำความผิดทางไซเบอร์ (Cyberbullying) และปัญหาที่สร้างผลกระทบต่องานมากที่สุดในปัจจุบัน คือ ปัญหาข่าวปลอม (Fake News)

นักวิชาการได้ให้คำนิยามของข่าวปลอมไว้อย่างหลากหลาย เช่น วาร์เดิล (Wardle, 2560) อ้างถึงใน นันทิกา หนูสม, 2560) กล่าวว่า ข่าวที่มีเนื้อหาอันเป็นเท็จ ทางด้าน เศรษฐกิจ และ มนุษย์ และ เออร์ลี (Desai, Mooney & Oehrli, 2560 อ้างถึงใน นันทิกา หนูสม, 2560) กล่าวว่า ข่าวที่เป็นเท็จ ข่าวที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นโดยไม่มีข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบแหล่งที่มาหรือคำพูดได้ อาจเป็นโฆษณาชวนเชื่อที่มีเจตนาออกแบบมาเพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิดหรือข่าวพาดหัวยั่วให้คลิก (Click Bait) หรือ ซันนีวอล์คเกอร์ (Sunnywalker, 2560 อ้างถึงใน นันทิกา หนูสม, 2560) กล่าวว่า ข้อมูลที่สร้างขึ้นโดยมีเจตนาจะบิดเบือนและโจมตีบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กร และมีเนื้อหากระตุ้นอารมณ์

โดยเนชั่นทีวี (Nation TV, 2562) นำเสนอว่า กลุ่มเสี่ยงต่อการแชร์ข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ของประเทศไทยมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ รองลงมา คือ กลุ่มวัยรุ่น อีกทั้ง คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ได้ทำการสำรวจการรับรู้ข่าวปลอมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้สูงวัยประเทศไทย พบว่า ผู้สูงวัยมากกว่าร้อยละ 70 เชื่อว่าไบพริเทนเทศ หนานเฉาเหว่ย ไบอิงกาทนุ กัญชา และการดื่มน้ำมะนาวโซดา มีสรรพคุณช่วยรักษาโรคมะเร็ง (กรุงเทพธุรกิจ, 2564) ในขณะที่ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมเปิดเผยสถิติข้อมูลข่าวปลอมในระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2562 - 23 ธันวาคม 2564 พบว่า ช่วงอายุของผู้โพสต์และแชร์ข่าวปลอมมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 18-24 ปี คิดเป็นร้อยละ 54.50 (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2564) ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์จำนวนมากจึงอาจเป็นไปได้ว่าจะพบเจอข่าวปลอมที่หลากหลาย ซึ่ง พล.อ.อภิรัชต์ คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารบก กล่าวว่า พรรคการเมืองหน้าใหม่ใช้โฆษณาชวนเชื่อต่อคนรุ่นใหม่ด้วยการใช้ข่าวปลอมขึ้นนำให้ต่อต้านกองทัพและสถาบันกษัตริย์ (บีบีซี นิวส์ ไทย, 2562)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและประเทศไทยว่าเป็นอย่างไร เพื่อจะนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ไปสร้างเป็นเนื้อหาเพื่อการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมแก่กลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสอนที่แตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบถึงประสิทธิผลของวิธีการสอนที่ดีที่สุดสำหรับการอบรม โดยผลการศึกษาก็คือจะเป็นแนวทางในการเลือกใช้วิธีการสอนเพื่อการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอม ซึ่งผลการวิจัยจะสร้างองค์ความรู้เรื่องวิธีการสอนเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมเพื่อการแก้ไขปัญหาข่าวปลอมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและประเทศไทย
- 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีการสอนที่แตกต่างกันเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมือง

สมมติฐาน

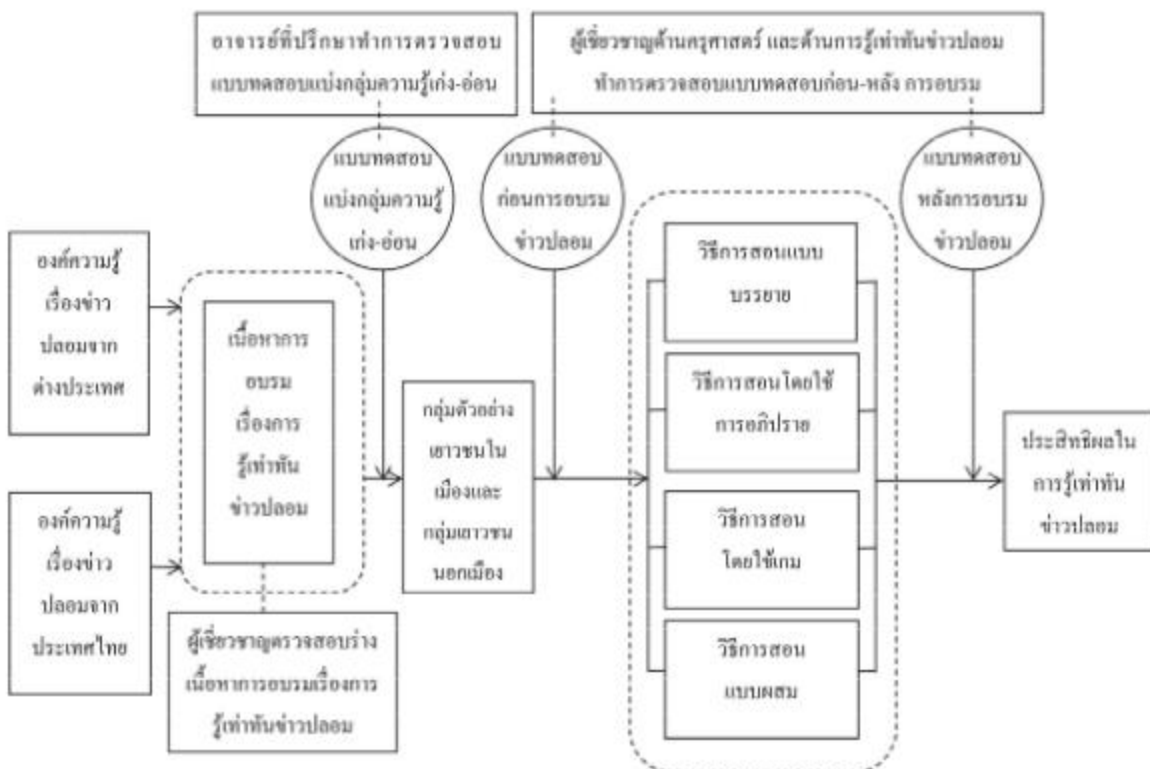
- 1) คะแนนก่อนอบรมและหลังอบรมรูปแบบเกมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองแตกต่างกัน

- 2) คะแนนก่อนอบรมและหลังอบรมรูปแบบบรรยายเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองแตกต่างกัน
- 3) คะแนนก่อนอบรมและหลังอบรมรูปแบบอภิปรายเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองแตกต่างกัน
- 4) คะแนนก่อนอบรมและหลังอบรมรูปแบบผสมเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองแตกต่างกัน
- 5) การอบรมรูปแบบเกมเหมาะสมสำหรับการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนในเมือง
- 6) การอบรมรูปแบบเกมเหมาะสมสำหรับการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมของเยาวชนนอกเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและในประเทศไทย
- 2) ทำให้ทราบถึงประสิทธิผลของวิธีการสอนที่แตกต่างกันเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอม
- 3) ได้คู่มือการอบรมเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมสำหรับการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมสำหรับเยาวชนไทย

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1) แนวคิดเรื่องข่าวปลอม (Fake news)

นักวิชาการและนักสื่อสารมวลชนได้นิยามความหมายของข่าวปลอมไว้อย่างหลากหลายเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย วัตต์นีย์ เอกอสโต และ เลเซอร์และคณะ (Agosto & Lazer et al., 2559 อ้างถึงใน Ho, Goh & Leung, 2561) กล่าวว่า ข่าวปลอม คือ เรื่องราวและข้อมูลที่ถูกปลอมแปลงโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะมั่วร้าย (Dis-information) หรือข้อมูลที่ถูกนำไปสู่ความเข้าใจผิดโดยไม่ตั้งใจ (Mis-information) ในขณะที่ รินี และ เกลเฟิร์ต (Rini & Gelfert, 2559 อ้างถึงใน Fallis & Mathiesen, 2562) นิยามว่า ข่าวปลอมเป็นข่าวหลอกลวงโดยเจตนา โดยผู้ส่งมีเจตนาให้ผู้คนที่ได้รับความเชื่อผิด ๆ ทางด้าน พหุวิชาสิริ กุหลาบ (2563) กล่าวว่า ข่าวลวง หมายถึง ข้อมูลเท็จที่ถูกผลิตขึ้นและตั้งใจเผยแพร่เพื่อหวังผลทางอุดมการณ์หรือธุรกิจโดยนำเสนอในรูปแบบงานวารสารศาสตร์ เช่น ข่าว บทความ บทวิเคราะห์ ฯลฯ

วาร์เดล (Wardle, 2560) ได้จำแนกประเภทของข้อมูลเท็จได้ 7 ประเภท ได้แก่

1. เสียดสีหรือล้อเลียน (Satire or Parody) คือ การไม่เจตนาจะทำให้เกิดอันตรายจากข้อมูลที่เผยแพร่ แต่ข้อมูลนั้น ๆ สามารถหลอกลวงผู้รับสารได้
2. เนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิด (Misleading Content) คือ การใช้ข้อมูลที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดโดยการใส่ร้าย ใส่ความ
3. เนื้อหาที่แอบอ้าง (Imposter Content) คือ การที่แหล่งข้อมูลที่ต้องถูกถอดถอนรูปแบบ
4. เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fabricated Content) คือ เนื้อหาที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดเพื่อหลอกลวงและทำให้เกิดอันตราย
5. การเชื่อมโยงข้อมูลที่ผิด (False Connection) คือ การที่พาดหัวข่าว รูปภาพ คำบรรยายภาพ ไม่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหา
6. เนื้อหาที่ผิดบริบท (False Context) คือ การนำข้อมูลที่เป็นจริงมาใช้ร่วมกับข้อมูลที่เป็นเท็จ
7. เนื้อหาที่มีการดัดแปลง (Manipulated Content) คือ การนำข้อมูล รูปภาพ คลิปวิดีโอ มาจัดการเปลี่ยนแปลงใหม่

2) แนวคิดวิธีการสอนและการประเมินผลการสอน

2.1) แนวคิดวิธีการสอน

2.1.1) วิธีสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) คือ การที่ผู้สอนพยายามที่จะใช้ถ้อยคำ โดยการพูดหรืออธิบายเนื้อหา เรื่องราว หรือความรู้ต่าง ๆ ไปสู่ผู้เรียน โดยผู้เรียนจะทำหน้าที่ฟังและบันทึกสิ่งที่ผู้สอนพูด ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสอนน้อย วัตถุประสงค์ของวิธีสอนแบบบรรยาย คือ เพื่อนำทางการอ่านหนังสือของผู้เรียน เพื่อใช้ในการตอบคำถามหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพื่อประหยัดเวลาการค้นคว้าและทดลองบางเรื่อง เพื่ออธิบายบทเรียนที่ยาก เพื่อนำทางให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจ และเพื่อสรุปหรือทบทวนบทเรียน (สมคิด สร้อยน้ำ, 2542)

2.1.2) วิธีสอนโดยใช้เกม (Game) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์โดยการให้ผู้เรียนเล่นเกมตามกติกา และนำเนื้อหาและข้อมูลของเกม พฤติกรรม การเล่น วิธีการเล่น และผลการเล่นเกมมาใช้ในการอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของวิธีสอนแบบเกมเป็นวิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานและท้าทายความสามารถ โดยผู้เรียนเป็นผู้เล่นเองทำให้ได้รับประสบการณ์ตรงเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง (ทศนา เขมมณี, 2563)

2.1.3) วิธีสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 4-8 คน และให้ผู้เรียนในกลุ่มพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ ในประเด็นที่กำหนด และสรุปผลการอภิปราย วัตถุประสงค์ของวิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนกว้างขึ้น (ทศนา เขมมณี, 2563)

2.2) การวัดผลและประเมินผล

การวัดผลและประเมินผลตามขั้นตอนการเรียนการสอน และตามการแปลความหมายของคะแนนสามารถจำแนกได้ ดังนี้ (เสาวภา ปัญจจริยะกุล, 2558)

2.2.1) การประเมินผลก่อนเรียน (Pre - Evaluation) เปรียบได้กับจัดวางตำแหน่งของผู้เรียนเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมว่ามีมากน้อยเพียงใด ถ้าตรวจสอบแล้วพบว่าความรู้เดิมมีเพียงพอแล้วก็สามารถเรียนได้ แต่ถ้าพบว่าผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอสำหรับเนื้อหาใหม่ผู้สอนต้องปรับพื้นฐานเดิม

2.2.2) การประเมินผลหลังเรียน (Summative - Evaluation) การตัดสินผลการเรียนเมื่อสิ้นสุดการสอน ผู้สอนจะต้องวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนว่ามีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่เรียนหรือไม่ และมีความสามารถระดับใดควรผ่าน - ไม่ผ่าน และต้องประเมินให้ครบทุกจุดประสงค์

ระเบียบวิธีวิจัย

1) ประเภทของการวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Documentary Research) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้มาใช้ในการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอม จากนั้น นำเนื้อหาการรู้เท่าทันข่าวปลอมมาทำการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) กับกลุ่มตัวอย่างด้วยรูปแบบการสอนที่แตกต่างกันเพื่อหาประสิทธิผลของวิธีการสอนที่ดีที่สุด

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ด้านองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอม

ประชากร ได้แก่ องค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและในประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเอกสารโดยใช้วิธีเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ได้แก่ องค์ความรู้

เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2560-2564 หรือปี ค.ศ. 2017-2021

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยใช้คำสำคัญ (Keyword search) ได้แก่ Fake News, Disinformation, Misinformation, Malinformation, ข่าวปลอม ข้อมูลบิดเบือน ข้อมูลผิดพลาด และข้อมูลอันตราย ในการสืบค้นข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- บทความวิจัยและบทความวิชาการที่เกี่ยวกับข่าวปลอม (ภาษาอังกฤษ) โดยสืบค้นจากฐานข้อมูล Scopus เนื่องจากเป็นฐานข้อมูลนานาชาติที่ได้รับการยอมรับ ครอบคลุมเนื้อหาทุกสาขาวิชา และมีกระบวนการคัดเลือกวารสารที่ได้คุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดพร้อมทั้งมีการประเมินผลวารสารสม่ำเสมอ

- วิทยานิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ ผลงานวิจัย บทความวิชาการ หนังสือสรุปการประชุมวิชาการ เอกสารคู่มือ จุลสาร รายงานขององค์กรต่อต้านข่าวปลอมและองค์กรสื่อสารมวลชน บทความคอลัมน์ข่าว การสัมภาษณ์ infographic ที่เกี่ยวกับข่าวปลอม (ภาษาไทย) โดยสืบค้นจากเว็บไซต์ค้นหาข้อมูล www.google.com, <https://tdc.thailis.or.th>, www.tci-thaijo.org

ทำให้ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นภาษาอังกฤษ 27 ชิ้น และเป็นภาษาไทย 108 ชิ้น

ด้านผู้รับสารข่าวปลอม

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบผสมเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย ซึ่งมีวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเฉพาะเจาะจง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- **กลุ่มเยาวชนในเมือง** เนื่องจากเนชั่น ทิว (Nation TV, 2562) กล่าวว่า กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงอันดับที่ 2 ในการส่งต่อข่าวปลอมในประเทศไทย ผู้วิจัยมุ่งทำการศึกษา นักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 มหาวิทยาลัยในจังหวัดกรุงเทพฯ

- **กลุ่มเยาวชนนอกเมือง** เนื่องจากเนชั่น ทิว (Nation TV, 2562) กล่าวว่า กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงอันดับที่ 2 ในการส่งต่อข่าวปลอมในประเทศไทย และเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกับกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมืองผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษา นักศึกษาชั้นปีที่ 1-2 มหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงราย

ขั้นตอนที่ 2

- **กลุ่มเยาวชนในเมือง** ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยการคัดเลือกนักศึกษาจำนวน 80 คน โดยนักศึกษาทั้งหมดต้องมีอายุระหว่าง 18-25 ปี และมีพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟนมากกว่า 5 วัน ต่อสัปดาห์

- **กลุ่มเยาวชนนอกเมือง** ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ โดยการคัดเลือกนักศึกษาจำนวน 80 คน ซึ่งต้องมีอายุระหว่าง 18-25 ปี และมีพฤติกรรมการใช้สมาร์ทโฟนมากกว่า 5 วัน ต่อสัปดาห์ ทำให้ได้กลุ่มเยาวชนในเมือง 80 คน และกลุ่มเยาวชนนอกเมือง 80 คน รวม 160 คน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 PowerPoint ซึ่งเป็นเนื้อหาการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมสำหรับการสอนแบบบรรยาย ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม จำนวน 62 หน้า

3.2 แนวคำถามอภิปราย ซึ่งเป็นแนวคำถามสำหรับการสอนแบบอภิปราย ดังนี้ 1) ข่าวปลอมหมายความว่าอย่างไร จงอธิบาย 2) ข่าวปลอมมีกี่ประเภท อะไรบ้าง จงอธิบายพร้อม ยกตัวอย่างประกอบ และ 3) วิธีการตรวจสอบข่าวปลอมมีวิธีการอย่างไรบ้าง จงอธิบายพร้อม ยกตัวอย่างประกอบ

3.3 เกมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอม ซึ่งเป็นเกมที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมผ่านรูปแบบเกม ได้แก่ เกมที่ 1: เกมจับผิดภาพข่าวปลอม เกมที่ 2: เกมทดสอบทักษะนักสืบ เกมที่ 3: เกมเปิดป้ายจับคู่ เกมที่ 4: เกมเปิดป้ายจิ๊กซอว์ เกมที่ 5: เกมข่าวจริงหรือข่าวปลอม และเกมที่ 6: เกมทดสอบทักษะนักสืบ

3.4 แบบทดสอบเพื่อแบ่งกลุ่มความรู้เก่ง-อ่อน เพื่อวัดระดับความรู้เก่ง-อ่อน ของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการแบ่งกลุ่มย่อย สำหรับการอบรมทั้ง 4 รูปแบบการสอน จำนวน 20 ข้อ

3.5 แบบทดสอบระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอม ใช้สำหรับทดสอบกลุ่มตัวอย่างก่อนการอบรม (Pre-test) และหลังการอบรม (Post-test) การรู้เท่าทันข่าวปลอมทุกรูปแบบการสอน เพื่อวัดประสิทธิภาพในการรู้เท่าทันข่าวปลอม จำนวน 50 ข้อ

4) การทดสอบเครื่องมือ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยด้วยความเที่ยงตรง (Validity) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 เนื้อหาการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอม โดยการนำเนื้อหาการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข จากนั้น นำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้เท่าทันข่าวปลอมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องของส่วนประกอบในแต่ละด้านของเนื้อหาการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมพร้อมข้อเสนอแนะ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- 1) อาจารย์ ดร.รติ ธนารักษ์ คณะวิทยาการจัดการ ม.ราชภัฏอุดรดิตถ์
- 2) ผศ.ดร.กรกนก นิลดำ คณะวิทยาการจัดการ ม.ราชภัฏเชียงราย

จากนั้น จะนำคำตอบจากผู้เชี่ยวชาญมาทำการทดสอบหาค่าความสอดคล้องระหว่างประเด็นเนื้อหา กับจุดประสงค์หรือเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence) หรือ IOC เพื่อมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง จากเกณฑ์ประเมิน ดังนี้

- +1 หมายถึง แน่ใจว่าเนื้อหาสามารถวัดจุดประสงค์หรือเนื้อหานั้นได้
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าเนื้อหาสามารถวัดจุดประสงค์หรือเนื้อหานั้นได้
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าเนื้อหาไม่สามารถวัดจุดประสงค์หรือเนื้อหานั้นได้

โดยผู้วิจัยจะคัดเลือกประเด็นเนื้อหาที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป เนื่องจากมีความสอดคล้องกันกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งได้ประเด็นเนื้อหาในการอบรมทั้งสิ้น 31 ประเด็น

4.2 แบบทดสอบเพื่อแบ่งกลุ่มความรู้เก่ง-อ่อน โดยการนำแบบทดสอบเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

4.3 แบบทดสอบระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอม โดยการนำร่างแบบทดสอบเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข จากนั้น นำไปเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้เท่าทันข่าวปลอมและผู้เชี่ยวชาญด้านครุศาสตร์ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องกับเนื้อหาการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมพร้อมข้อเสนอแนะ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่

1) รศ.ดร.กุลธิดา ธรรมวิวัฒน์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

2) รศ.ดร.วิไลวรรณ จงวิไลเกษม คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน ม.ธรรมศาสตร์

3) ผศ.ดร.พรรษาสิริ กุหลาบ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากนั้น จะนำคำตอบจากผู้เชี่ยวชาญมาทำการทดสอบหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับจุดประสงค์หรือเนื้อหา หรือ IOC เพื่อมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง เช่นเดียวกับเกณฑ์ประเมินเนื้อหาการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอม โดยผู้วิจัยจะคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป เนื่องจากมีความสอดคล้องกันกับเกณฑ์ที่ยอมรับได้ ซึ่งได้ข้อคำถามทั้งหมด 50 ข้อ

5) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลอง และการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1) ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมในต่างประเทศและในประเทศไทย

5.2) นำข้อมูลที่ได้รับมารวบรวมเพื่อสร้างเป็นเนื้อหาการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอม พร้อมทั้งเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้เท่าทันข่าวปลอมตรวจสอบเพื่อวัดความเที่ยงตรงของเนื้อหา

5.3) นำเนื้อหาการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมมาสร้างเป็นสื่อการสอนเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมเพื่อใช้อบรมกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสอนที่แตกต่างกัน 4 รูปแบบ ได้แก่ การสอนแบบบรรยาย การสอนแบบอภิปราย การสอนแบบเกม และการสอนแบบผสม

5.4) สร้างแบบทดสอบการรู้เท่าทันข่าวปลอม จำนวน 20 ข้อ เพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจเพื่อวัดความเที่ยงตรงของเนื้อหา พร้อมทั้งสร้างแบบทดสอบสอบก่อนอบรมและหลังอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอม จำนวน 50 ข้อ เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการรู้เท่าทันข่าวปลอมและด้านครุศาสตร์ตรวจสอบเพื่อวัดความเที่ยงตรงของเนื้อหาเพื่อนำไปใช้งาน

5.5) นำกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมือง จำนวน 80 คน มาทำการทดสอบเพื่อแบ่งกลุ่มความรู้เก่ง-อ่อน ด้วยข้อสอบการรู้เท่าทันสื่อ จำนวน 20 ข้อ เพื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน เพื่อทำการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมกลุ่มละ 1 รูปแบบการสอน และเยาวชนนอกเมือง จำนวน 80 คน ผู้วิจัยจะดำเนินการเช่นเดียวกัน เนื่องจาก สุวิมล ว่องวาณิช และนงลักษณ์ วิรัชชัย (2540) กล่าวว่า การวิจัยเชิงทดลองควรมีขนาดกลุ่มตัวอย่างอย่างน้อยกลุ่มละ 20 คน

5.6) ทำการทดสอบก่อนการอบรม เรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมกับกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมืองและกลุ่มตัวอย่างเยาวชนนอกเมืองก่อนการอบรม จำนวน 50 ข้อ

5.7) ทำการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมืองและกลุ่มตัวอย่างเยาวชนนอกเมือง โดยแต่ละกลุ่มแบ่งออกเป็นกลุ่มละ 4 กลุ่มย่อย จำนวน 3 ชั่วโมง

5.8) ทำการทดสอบหลังการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมกับกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมืองและกลุ่มตัวอย่างเยาวชนนอกเมืองหลังการอบรมเสร็จ ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนการอบรม

5.9) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานก่อนการอบรมและหลังการอบรมในรูปแบบการสอนทั้ง 4 รูปแบบ สำหรับกลุ่มเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมือง ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.10) เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการอบรมในรูปแบบการสอนทั้ง 4 รูปแบบ ว่าการสอนรูปแบบใดเหมาะสมสำหรับเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมือง ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.11) หาประสิทธิผลของวิธีการสอนการรู้เท่าทันข่าวปลอมที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งสุรัชย์ มีชาญ (2547) และ มหาวิทยาลัยมหิดล (2564) ได้สร้างเกณฑ์การให้คะแนนการรู้เท่าทันข่าวปลอมไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุงเกณฑ์การให้คะแนนดังกล่าวมาใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ ดังนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนความรู้เท่าทันข่าวปลอม

คะแนน	ระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอม
40-50	มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับดีมาก
35-39	มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับดี
30-34	มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับปานกลาง
25-29	มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน
0-24	มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก

6) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาด้วยการพรรณนา โดยส่วนแรกเป็นการนำเสนอองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทย และส่วนที่ 2 นำเสนอผลการเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่างเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมือง

7) ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัยมนุษย์

ผู้วิจัยคำนึงถึงจริยธรรมกับผู้ให้ข้อมูลวิจัย โดยการศึกษาครั้งนี้ผ่านการพิจารณาและได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เลขรหัสที่ Protocol ID No. ECNIDA 2022/0141 ซึ่งมีการติดต่อและขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยกับผู้ให้ข้อมูลทุกคน เปิดเผยข้อมูลตามที่ผู้ให้ข้อมูลอนุญาตเท่านั้น และจะขออนุญาตในการนำรูปภาพและข้อความเพื่อใช้ในการนำเสนอในรายการวิจัย ในส่วนของข้อมูลที่ไม่สามารถเปิดเผยได้ ผู้วิจัยจะทำการเก็บไว้เป็นความลับโดยไม่ทำการเผยแพร่แต่อย่างใด

ผลการวิจัย

1) องค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทย

ผู้วิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทย ซึ่งมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอมจำนวนมาก โดยผู้วิจัยสามารถจำแนกเนื้อหาออกได้ ดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของข่าวปลอม

ข่าวปลอมเริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่การพูดคุยกันไปสู่ยุคสื่อสิ่งพิมพ์ และยุคสื่อดิจิทัล ได้แก่ ฟอรัมเวิร์ดเมล์ ข้อความแชท เอ็มเอสเอ็ม และสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่ง Collins Dictionary เสนอคำว่า “เฟคนิวส์” เป็นคำแห่งปี จากเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ดังนี้ วีโอเอไทย (Voa Thai, 2562) กล่าวว่า การลงประชามติของชาวสหราชอาณาจักรเพื่อถอนตัวออกจากกลุ่มสหภาพยุโรป (Brexit) เกิดข้อมูลบิดเบือนบนโลกออนไลน์จำนวนมาก ต่อมาคือนายโดนัลด์ ทรัมป์ คว่ำชัยชนะประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2559 แบบพลิกความคาดหมาย โดย ทันด็อก และคณะ (Tandoc et al., 2560 อ้างถึงใน Leyva & Beckett, 2563) กล่าวว่า นักวารสารศาสตร์และนักการเมืองออกมาถกเถียงกันว่าข่าวปลอมทางสื่อดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการลงคะแนนเสียง ซึ่ง วาร์โก และคณะ (Vargo et al., 2561 อ้างถึงใน Leyva & Beckett, 2563) กล่าวว่า จากคำกล่าวอ้างของเจ้าหน้าที่ข่าวกรองชาวสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า รัฐบาลรัสเซียสนับสนุนข่าวปลอมทางเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์เพื่อครอบงำให้เกิดผลดีต่อนายทรัมป์ หรือในปี พ.ศ. 2560 นายเมห์เหม็ด ซิมเซก รองนายกรัฐมนตรีตุรกีเผยแพร่ภาพถ่ายวิกฤตการณ์ที่ชาวโรฮิงญาในรัฐยะไข่เผชิญทางทวิตเตอร์แต่ วอยส์ ออนไลน์ (Voice Online, 2560) กล่าวว่า นางองซาน ซูจี ชี้แจงว่าภาพดังกล่าวไม่ใช่ภาพจริง ทางด้าน แจ็คสัน (Jackson, 2560 อ้างถึงใน Balod & Hameleers, 2562) กล่าวว่า ที่ประเทศฟิลิปปินส์มีการใช้ข้อมูลผิดพลาดเพื่อควบคุมความคิดเห็นของประชาชนซึ่งตกเป็นเป้าหมายของนักบริษัต์บอร์ดที่แบ่งปันข้อมูลเท็จเพื่อปิดกั้นการแสดงความคิดเห็น และประเทศไทยมีการนำเสนอภาพระเบิดที่โรงแรม ซี.เอส. ปัตตานี ในปี พ.ศ. 2551 ที่มีความรุนแรงมากกว่าปี พ.ศ. 2555 มานำเสนอแทน (กักรกาญจน์ ไคน์นนา, 2559)

1.2 นิยามข่าวปลอม

นักวิชาการและนักสื่อสารมวลชนได้นำเสนอนิยามข่าวปลอมไว้ ดังนี้ 1) ข้อมูลแฝงอคติ (สรานนท์ อินทนนท์, 2562) 2) โฆษณาชวนเชื่อ (Mooney, 2561) 3) ข้อมูลที่ตีความผิดพลาด (Attkisson, 2561 อ้างถึงใน สุนันทา แยมทัฟ และอริญญา ศิริผล, 2564) 4) ข้อมูลผิดพลาดเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ (Fake News Challenge, 2560 อ้างถึงใน Gelfert, 2561) 5) ข่าวที่มีข้อมูลเท็จ (พิณ พัฒนา, 2560) 6) ข่าวที่มีวาระซ่อนเร้น (Chapman, 2560 อ้างถึงใน Gelfert, 2561) 7) ข่าวที่ขยายออกไปในทิศทางเดียวกันหรือข่าวที่ปรับให้สอดคล้องกับผู้รับสาร (Chapman, 2560 อ้างถึงใน Gelfert, 2561) 8) ข้อมูลเท็จที่เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ (Pennycook et al, 2560 อ้างถึงใน Jang et al., 2561) 9) ข้อมูลไร้ที่มาที่ไป ไร้เหตุผลรองรับ (Plathow, 2560 อ้างถึงใน Gelfert, 2561) 10) ข้อมูลเสียตีสี่ ล้อเลียน (Mooney, 2561) 11) ข้อมูลบิดเบือน (Gelfert, 2561) 12) ข้อมูลผิดพลาด (Jaster & Lanis, 2561 อ้างถึงใน Fallis & Mathiesen, 2562) 13) เนื้อหาที่สร้างขึ้นใหม่ (พิณ พัฒนา, 2560) 14) ข้อมูลที่มีการดัดแปลง (Seth, 2562) 15) ข่าวพาดหัวยั่วให้คลิก (สรานนท์ อินทนนท์, 2562)

16) ข่าวเชิงลบ (เฉลิมชัย กักเกียรติคุณ และธัญญนันทนัฐ ด้านไพบูลย์, 2561) 17) ข่าวที่มีการสนับสนุนอย่างแอบแฝงจากผู้อื่นและเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ (Lazer et al., 2561 อ้างถึงใน เฉลิมชัย กักเกียรติคุณ และธัญญนันทนัฐ ด้านไพบูลย์, 2561) 18) ข้อมูลทางการเมืองที่มีการแบ่งฝ่าย (Lazer et al., 2561 อ้างถึงใน Pennycook & Rand, 2562) 19) ข่าวที่ไม่คาดคิดว่าจะมีบุคคลเชื่อถือแต่่มุ่งให้เกิดการกระจายข้อมูล (พิน พัฒนา, 2560) 20) เนื้อหาที่แอบอ้าง 21) ข้อมูลที่มีการเชื่อมโยงผิด 22) เนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิด 23) เนื้อหาที่ผิดบริบท (Egelhofer & Lecheler, 2562 อ้างถึงใน พรชาสรี กุหลาบ, 2563)

1.3 คุณลักษณะของข่าวปลอม

ผู้วิจัยได้จำแนกคุณลักษณะข่าวปลอมออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คุณลักษณะข่าวปลอมตามเจตนาของผู้ส่งสาร ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อมูลผิดพลาด 2) ข้อมูลบิดเบือน และ 3) ข้อมูลที่แฝงเจตนาร้าย และคุณลักษณะข่าวปลอมตามลักษณะของเนื้อหา ซึ่งแบ่งออกเป็น 18 ประเภท ได้แก่ 1) เนื้อหาที่อยู่ในกรอบจำกัด 2) การโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ดูเหมือนข่าวจริง 3) ข้อมูลเสียสืหรือล้อเลียน 4) ข่าวเพื่อหวังผลทางการเมืองให้เกิดการแบ่งฝ่าย 5) เนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิด 6) เนื้อหาที่แอบอ้าง 7) เนื้อหาที่สร้างขึ้นใหม่ 8) ข้อมูลที่มีการเชื่อมโยงผิด 9) เนื้อหาที่ผิดบริบท 10) ข้อมูลที่มีการดัดแปลง 11) โฆษณาชวนเชื่อ 12) ข่าวพาดหัวยั่วให้คลิก 13) ข่าวแฝงการโฆษณา 14) ข่าวที่ผิดพลาด 15) ทฤษฎีสมคบคิด 16) วิทยาศาสตร์ลวงโลก 17) ข่าวหลอกลวง และ 18) ข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์

1.4 องค์ประกอบที่ทำให้ผู้รับสารหลงเชื่อข่าวปลอม

องค์ประกอบที่ทำให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อต่อข่าวปลอมมีหลายปัจจัย ซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ ดังนี้ 1) การมีอคติ 2) การขาดเวลา 3) การเสพติดความรู้สึกจากโซเชียล 4) การเชื่อผู้นำความคิดและการเห็นตามคนหมู่มาก 5) การสร้างคุณค่าข่าวปลอม 6) การสร้างอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์ 7) การขาดทักษะการรู้เท่าทันข่าวปลอม และ 8) การกระตุ้นความรู้สึก

1.5 วิธีการตรวจสอบข่าวปลอม

ข่าวปลอมมีวิธีการตรวจสอบอยู่หลากหลายวิธี ซึ่งข่าวปลอมบางชิ้นอาจใช้วิธีการตรวจสอบร่วมกันเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งวิธีตรวจสอบข่าวปลอมมี ดังนี้ 1) ตรวจสอบวันที่เกิดเหตุการณ์ 2) ตรวจสอบรูปภาพ 3) ตรวจสอบคลิปวิดีโอ 4) ตรวจสอบว่าเป็นเว็บไซต์ปลอม 5) ตรวจสอบการออกแบบกราฟิก 6) ตรวจสอบพาดหัวข่าวหรือหัวข้อข่าว 7) ตรวจสอบหลักฐาน 8) ตรวจสอบข้อมูลสนับสนุน 9) ตรวจสอบแหล่งข่าว 10) ตรวจสอบผู้เขียน 11) ตรวจสอบว่าเป็นเรื่องล้อเลียนหรือมุกตลก 12) การเปรียบเทียบข่าวสาร 13) ตรวจสอบต้นเรื่องของข้อมูลและตรวจสอบเนื้อหา 14) ตรวจสอบบุคคลสถานที่ และเวลา 15) ตรวจสอบข่าวด่วน และ 16) อคติในการรับรู้ข้อมูล

1.6 ผลกระทบของข่าวปลอม

ข่าวปลอมได้สร้างผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยได้รวบรวมผลกระทบของข่าวปลอมได้ ดังนี้ 1) ผลกระทบต่อทัศนคติ 2) ผลกระทบด้านอารมณ์ 3) ผลกระทบด้านความรุนแรง 4) ผลกระทบด้านสุขภาพ 5) ผลกระทบด้านการเงิน 6) ผลกระทบต่อสื่อวิชาชีพ และ 7) ผลกระทบด้านสังคม

1.7 บทบาทหน้าที่ของสถาบันทางสังคมต่อการแก้ไขปัญหาข่าวปลอม

สถาบันทางสังคมของไทย ได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันการศึกษา สถาบันสื่อมวลชน และภาคประชาสังคม ได้มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาข่าวปลอมในปัจจุบันโดยการจัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมและศูนย์ตรวจสอบข้อเท็จจริง

1.8 กรณีศึกษาข่าวปลอมในต่างประเทศและประเทศไทย

กรณีศึกษาข่าวปลอมในประเทศไทยและต่างประเทศมีจำนวนมาก โดยประเทศมีกรณีศึกษาที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) อังคาบทูรกีขามะเร็ง 2) กรุงเทพฯ จะจมอยู่ใต้น้ำในปี พ.ศ. 2563 3) กระทรวงมหาดไทยออกใบอนุญาตย้อนหลังให้สร้างมัสยิดที่จังหวัดบึงกาฬ และ 4) บิ๊กตุ๋นเตรียมลาออกจากนายกรัฐมนตรี ในส่วนกรณีศึกษาข่าวปลอมในต่างประเทศมีเหตุการณ์ที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) การสร้างความเกลียดชังชาวโรhingยาในประเทศเมียนมาร์ 2) การลงประชามติให้สหราชอาณาจักรถอนตัวจากสหภาพยุโรป 3) การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา และ 4) ผู้นำโสมแดงเสียชีวิต

1.9 กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม

กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ เป็นวิธีแก้ไขปัญหาข่าวปลอมที่มีประสิทธิภาพสำหรับประเทศไทยและต่างประเทศวิธีหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ ดังนี้

1.9.1 กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอมในประเทศไทย ได้แก่

1) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 ในมาตราที่ 14 2) ประมวลกฎหมายอาญา ในมาตรา 326, 328, 384 3) กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในมาตรา 423 และ 4) พระราชกำหนดฉุกเฉิน

1.9.2 กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอมในต่างประเทศ ได้แก่

1) สหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดาเสนอกฎหมายให้ผู้ให้บริการสื่อดิจิทัลเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผู้ซื้อโฆษณาออนไลน์ รายจ่าย และการเผยแพร่เนื้อหาทางการเมืองบนสื่อออนไลน์ 2) ประเทศจีนกำหนดให้ผู้ให้บริการสื่อออนไลน์ลบข่าวหากเผยแพร่มีโทษจำคุกสูงสุด 3 ปี 3) ประเทศสหราชอาณาจักรเสนอว่าควรมีการออกกฎหมายควบคุมเนื้อหาเท็จที่มีเจตนาทำลายความมั่นคงของชาติ และรัฐควรเฝ้าระวังและแจ้งผู้ให้บริการสื่อข้อมูลที่ไม่ถูกต้องออกจากสื่อดิจิทัล 4) ประเทศสิงคโปร์มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอมโดยมีโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี และ 5) ประเทศออสเตรเลียจะมีการปรับปรุงกฎหมายด้านสื่อใหม่ซึ่งบุคคลที่เผยแพร่ข้อมูลอาชญากรรมและก่อการร้ายมีโทษปรับสูงสุดถึง 168,000 ดอลลาร์ออสเตรเลียและจำคุกสูงสุด 3 ปี ขณะที่บริษัทที่กระทำความผิดกฎหมายมีโทษปรับสูงสุดถึง 840,000 ดอลลาร์ออสเตรเลีย

2) การเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมที่แตกต่างกัน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของวิธีการสอนที่แตกต่างกันในเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมของกลุ่มตัวอย่าง จากสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมรูปแบบเกม

กลุ่มตัวอย่าง	ผลก่อนการอบรม					ผลหลังการอบรม				
	\bar{X}	S.D	t	df	P	\bar{X}	S.D	t	df	P
เยาวชนนอกเมือง	21.40	6.51	5.63	19	.000	25.95	7.62	5.09	19	0.00
เยาวชนในเมือง	11.35	2.70				16.55	6.10			

$P < .05$

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลคะแนนก่อนการอบรมในรูปแบบเกม โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 21.40$ และ $S.D = 6.51$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 11.35$ และ $S.D = 2.70$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 5.63$ และ $df = 19$ และ $P = .000$ ตามลำดับ) และผลคะแนนหลังการอบรมในรูปแบบเกม โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 25.95$ และ $S.D = 7.62$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 16.55$ และ $S.D = 6.10$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 5.09$ และ $df = 19$ และ $P = .000$ ตามลำดับ)

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมรูปแบบบรรยาย

กลุ่มตัวอย่าง	ผลก่อนการอบรม					ผลหลังการอบรม				
	\bar{X}	S.D	t	df	P	\bar{X}	S.D	t	df	P
เยาวชนนอกเมือง	21.50	8.01	3.11	19	.006	30.05	5.09	4.12	19	0.001
เยาวชนในเมือง	15.10	5.03				21.80	8.79			

$P < .05$

จากตารางที่ 3 พบว่า ผลคะแนนก่อนการอบรมในรูปแบบบรรยาย โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 21.50$ และ $S.D = 8.01$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 15.10$ และ $S.D = 5.03$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 3.11$ และ $df = 19$ และ $P = .006$ ตามลำดับ) และผลคะแนนหลังการอบรมในรูปแบบบรรยาย โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 30.05$ และ $S.D = 5.09$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 21.80$ และ $S.D = 8.79$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 4.12$ และ $df = 19$ และ $P = .001$ ตามลำดับ)

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมรูปแบบอภิปราย

กลุ่มตัวอย่าง	ผลก่อนการอบรม					ผลหลังการอบรม				
	\bar{X}	S.D	t	df	P	\bar{X}	S.D	t	df	P
เยาวชนนอกเมือง	24.05	5.79	8.29	19	.000	28.35	6.92	4.88	19	0.000
เยาวชนในเมือง	11.50	3.63				16.85	7.42			

$P < .05$

จากตารางที่ 4 พบว่า ผลคะแนนก่อนอบรมในรูปแบบอภิปราย โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 24.05$ และ $S.D = 5.79$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 11.50$ และ $S.D = 3.63$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 8.29$ และ $df = 19$ และ $P = .000$ ตามลำดับ) และผลคะแนนหลังอบรมในรูปแบบอภิปราย โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 28.35$ และ $S.D = 6.92$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 16.85$ และ $S.D = 7.42$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 4.88$ และ $df = 19$ และ $P = .000$ ตามลำดับ)

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมรูปแบบผสม

กลุ่มตัวอย่าง	ผลก่อนการอบรม					ผลหลังการอบรม				
	\bar{X}	S.D	t	df	P	\bar{X}	S.D	t	df	P
เยาวชนนอกเมือง	22.95	7.04	6.53	19	.000	32.85	5.07	6.86	19	0.000
เยาวชนในเมือง	12.70	2.92				19.15	6.99			

$P < .05$

จากตารางที่ 5 พบว่า ผลคะแนนก่อนการอบรมในรูปแบบผสม โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 22.95$ และ $S.D = 7.04$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 12.70$ และ $S.D = 2.92$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 6.53$ และ $df = 19$ และ $P = .000$ ตามลำดับ) และผลคะแนนหลังการอบรมในรูปแบบผสม โดยกลุ่มเยาวชนนอกเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 32.85$ และ $S.D = 5.07$ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนในเมืองมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X} = 19.15$ และ $S.D = 6.99$ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($t = 6.86$ และ $df = 19$, $P = .000$ ตามลำดับ)

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบคะแนนการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมสำหรับการสอนของเยาวชนในเมือง

วิธีการสอน	ผลหลังการอบรมกลุ่มเยาวชนในเมือง				
	\bar{X}	S.D	df	F	P
แบบเกม	16.55	7.62	1	297.26	0.000
แบบบรรยาย	21.80	8.79			
แบบอภิปราย	16.85	7.42			
แบบผสม	19.15	5.07			

$P < .05$

จากตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ ผลที่ได้ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 297.26$ และ $Sig. = .000$) แสดงว่าในแต่ละรูปแบบการสอนมีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยพบว่า การสอนรูปแบบบรรยายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 21.80 ($S.D = 8.79$) รองลงมาคือ รูปแบบผสม มีค่าเฉลี่ย 19.15 ($S.D = 5.07$) ส่วนรูปแบบอภิปรายมีค่าเฉลี่ย 16.85 ($S.D = 7.42$) และน้อยที่สุด คือ รูปแบบเกม 16.55 ($S.D = 7.62$) ตามลำดับ

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบคะแนนการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมสำหรับการสอนของเยาวชนนอกเมือง

วิธีการสอน	ผลหลังการอบรมกลุ่มเยาวชนนอกเมือง				
	\bar{X}	S.D	df	F	P
แบบเกม	25.95	7.62	1	2920.55	0.000
แบบบรรยาย	30.05	5.09			
แบบอภิปราย	28.35	6.92			
แบบผสม	32.85	5.07			

$P < .05$

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบวัดซ้ำ ผลที่ได้ปรากฏว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($F = 2920.55$ และ $Sig. = .000$) แสดงว่าในแต่ละรูปแบบการสอนมีคะแนนเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยพบว่า การสอนรูปแบบผสมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ 32.85 ($S.D = 5.07$) รองลงมาคือ รูปแบบบรรยาย มีค่าเฉลี่ย 30.05 ($S.D = 5.09$) ส่วนรูปแบบอภิปรายมีค่าเฉลี่ย 28.35 ($S.D = 6.92$) และน้อยที่สุด คือ รูปแบบเกม 25.95 ($S.D = 7.62$) ตามลำดับ

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมในการสอนรูปแบบต่าง ๆ ของเยาวชนในเมืองและนอกเมือง

กลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการสอน	ผลก่อนการอบรม			ผลหลังการอบรม			ระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอม
		คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	คะแนนเฉลี่ย	
เยาวชนในเมือง	บรรยาย	5.00	28.00	15.10	11.00	37.00	21.80	ระดับอ่อนมาก
	อภิปราย	6.00	24.00	11.50	8.00	33.00	16.85	ระดับอ่อนมาก
	เกม	6.00	15.00	11.35	6.00	30.00	16.55	ระดับอ่อนมาก
	ผสม	6.00	18.00	12.70	8.00	33.00	19.15	ระดับอ่อนมาก
เยาวชนนอกเมือง	บรรยาย	8.00	38.00	21.50	20.00	39.00	30.05	ระดับปานกลาง
	อภิปราย	13.00	35.00	24.05	14.00	40.00	28.35	ระดับอ่อน
	เกม	9.00	30.00	21.40	11.00	39.00	25.95	ระดับอ่อน
	ผสม	9.00	34.00	22.95	15.00	38.00	32.85	ระดับปานกลาง

จากตารางที่ 8 พบว่า วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับเยาวชนในเมืองเรียงลำดับจากผลคะแนนหลังการอบรมจากมากไปน้อย ได้แก่ รูปแบบบรรยายก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 15.10 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 21.80 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก รองลงมา คือ รูปแบบผสมก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 12.70 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 19.15 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก และรูปแบบอภิปรายก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 11.50 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 16.85 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก และลำดับสุดท้าย คือ รูปแบบเกมก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 11.35 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 16.55 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก ตามลำดับ

ในขณะที่วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับเยาวชนนอกเมืองเรียงลำดับจากผลคะแนนหลังการอบรมจากมากไปน้อย ได้แก่ รูปแบบผสมก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 22.95 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 32.85 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับปานกลาง รองลงมา คือ รูปแบบบรรยายก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 21.50 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 30.05 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับปานกลาง และรูปแบบอภิปรายก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 24.05 คะแนน ภายหลังอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 28.35 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน และลำดับสุดท้าย คือ รูปแบบเกมก่อนอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 21.40 คะแนน ภายหลังการอบรมมีผู้ทำคะแนนเฉลี่ย 25.95 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน ตามลำดับ

ตารางที่ 9 การเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมการรู้เท่าทันข่าวปลอมในการสอนรูปแบบต่าง ๆ ของเยาวชนเมืองและเยาวชนนอกเมืองรวมกัน

กลุ่มตัวอย่าง	รูปแบบการสอน	ผลก่อนการอบรม			ผลหลังการอบรม			ผลต่างคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมต่อก่อนการอบรม	ระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอม
		คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	คะแนนเฉลี่ย	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	คะแนนเฉลี่ย		
เยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองรวมกัน	บรรยาย	5.00	38.00	18.30	11.00	39.00	25.93	7.63	ระดับอ่อน
	อภิปราย	6.00	35.00	17.78	8.00	40.00	22.60	4.82	ระดับอ่อนมาก
	เกม	6.00	30.00	16.38	6.00	39.00	21.25	4.87	ระดับอ่อนมาก
	ผสม	6.00	34.00	17.83	8.00	38.00	26.00	8.17	ระดับอ่อน

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มเยาวชนในเมืองรวมกับเยาวชนนอกเมืองที่อบรมรูปแบบบรรยายก่อนอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 18.30 คะแนน ภายหลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 25.93 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน ทางด้านรูปแบบอภิปรายก่อนอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 17.78 คะแนน ภายหลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 22.60 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก ทางด้านรูปแบบเกมก่อนอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 16.38 คะแนน ภายหลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 21.25 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อนมาก ทางด้านรูปแบบผสมก่อนอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 17.83 คะแนน ภายหลังอบรมมีคะแนนเฉลี่ย 26.00 คะแนน ซึ่งมีระดับการรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน ตามลำดับ

ดังนั้น วิเคราะห์ได้ว่าวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับเยาวชนในเมืองและเยาวชนนอกเมืองรวมกันเรียงลำดับจากผลต่างคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมจากมากไปน้อย ได้แก่ รูปแบบผสม มีค่าคะแนนเฉลี่ย 8.17 คะแนน รองลงมา คือ รูปแบบบรรยายมีค่าเฉลี่ย 7.63 คะแนน และรูปแบบเกมมีค่าเฉลี่ย 4.87 คะแนน และลำดับสุดท้าย คือ รูปแบบอภิปรายมีค่าเฉลี่ย 4.82 คะแนน ตามลำดับ

องค์ความรู้ที่รับจากการวิจัย ผู้วิจัยได้รับรองความรู้เรื่องวิธีการสอนเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมให้มีประสิทธิภาพภายใต้โมเดล “KAD” ซึ่งเป็น “การสอนแบบผสม” โดยมีรายละเอียด คือ K: Knowledge เป็นการสอนการรู้เท่าทันข่าวปลอมด้วยวิธีการสอนแบบบรรยาย เป็นเวลา 3 ชั่วโมง A: Activity เป็นการสอนด้วยกิจกรรมการเล่นเกมนคอมพิวเตอร์จำนวน 5 เกม เป็นเวลา 3 ชั่วโมง และ D: Discussion การสอนด้วยการอภิปรายโดยมีอาจารย์เป็นพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม เป็นเวลา 3 ชั่วโมง

ภาพที่ 2 โมเดล KAD สำหรับการอบรมเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมให้มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

1) องค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมจากต่างประเทศและประเทศไทย

จุดที่น่าสนใจของผลการศึกษา พบว่า ผลงานวิจัยชิ้นนี้ได้รวบรวมคุณลักษณะของข่าวปลอม ได้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องข่าวปลอมที่วาร์ดิล (Wardle, 2560) จำแนกประเภทของข่าวปลอม ได้แก่ 1. เสียตสีหรือล้อเลียน 2. เนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิด 3. เนื้อหาที่แอบอ้าง 4. เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น 5. การเชื่อมโยงข้อมูลที่ผิด 6. เนื้อหาที่ผิดบริบท 7. เนื้อหาที่มีการดัดแปลง และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ปรีวัตร บุพศิริ (2564) เรื่อง รูปแบบและพฤติกรรมการรับข่าวปลอมบนเฟสบุ๊กของกลุ่มคนเจนเนอเรชั่นเอ็กซ์และวาย ที่พบประเภทข่าวปลอมเหมือนกัน ได้แก่ 1) เสียตสีหรือล้อเลียน 2) โฆษณาชวนเชื่อ 3) ข่าวพาดหัวยั่วให้คลิกหรือคลิกเบต 4) ข่าวที่ผิดพลาต 5) ทฤษฎีสมคบคิด 6) วิทยาศาสตร์ลวงโลก และ 7) ข่าวหลอกลวง ทางด้านผลกระทบของข่าวปลอมต่อสังคมจากงานวิจัยชิ้นนี้ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ พรรณวดี ชัยกิจ (2563) ที่ทำการศึกษาเรื่อง สถานการณ์และผลกระทบของการแพร่กระจายข่าวปลอมที่เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) และมาตรการป้องกันในประเทศไทย ที่พบผลกระทบที่เหมือนกัน ได้แก่ 1) ผลกระทบต่ออารมณ์ 2) ผลกระทบด้านสุขภาพ 3) ผลกระทบด้านการเงิน และ 4) ผลกระทบต่อสังคม

2) การเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมที่แตกต่างกัน

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งทำการเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมในรูปแบบการสอนที่แตกต่างกันเพื่อจะทำให้ทราบถึงวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพสำหรับการอบรมการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอม จุดที่น่าสนใจของการเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมที่แตกต่างกัน พบว่า เยาวชนนอกเมืองที่ทำการอบรมแบบบรรยายและแบบผสมมีระดับการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวิธีการสอนของสมคิด สร้อยน้ำ (2542) ที่กล่าวว่าวิธีการสอนแบบบรรยายมีวัตถุประสงค์การสอนเพื่ออธิบายบทเรียนที่ยาก และเพื่อนำทางให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจ และเพื่อสรุปหรือทบทวนบทเรียน และการสอนแบบอภิปรายและแบบเกมมีระดับการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมระดับอ่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คมสัน รัตนะสีมากุล อัญมณี ภักดีมวลชน และกฤศ โตธนายานนท์ (2564)

ที่ทำการศึกษารื่อง การรู้เท่าทันข่าวลวงในสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ จังหวัดเชียงราย ที่ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีระดับความเข้าใจลักษณะรูปแบบการเขียนข่าวลวง ในระดับปานกลาง และงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ผลต่างของคะแนนเฉลี่ยหลังการอบรมต่อการก่อนการอบรม ของเยาวชนในเมืองรวมกับเยาวชนนอกเมืองลำดับแรก คือ การสอนแบบผสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ณัฏฐา สถาพรสถิต (2561) ที่ทำการศึกษารื่อง การเปรียบเทียบแนวทางการสอนความรู้เท่าทันสื่อ: กรณีศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ซึ่งผลการศึกษา พบว่า การสอนแบบกิจกรรมมีประสิทธิภาพ ต่อการรู้เท่าทันสื่อ และสอดคล้องกับแนวคิดวิธีการสอนของสมคิด สร้อยน้ำ (2542) ที่กล่าวว่าวิธีการสอน แบบบรรยายเหมาะสำหรับการอธิบายบทเรียนที่ยาก และทศนา แหมมณี (2563) กล่าวว่า การสอนแบบเกม ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงซึ่งเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง และการสอนแบบ อภิปรายผู้เรียนจะมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ในเรื่องที่เรียนกว้างขึ้น และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ ซีนากับโรมัน (Siena & Roman, 2565) เรื่อง การต่อสู้กับข่าวปลอม: การใช้กลุ่มสนทนาเพื่อสร้างความรู้เท่าทันสื่อ ที่ผลการศึกษา พบว่า การอภิปราย เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการรู้เท่าทันข่าวสำหรับนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการอบรมด้วยรูปแบบ บรรยายและผสม ส่งผลต่อการอบรมเรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมมากกว่าการสอนรูปแบบอื่น ๆ เนื่องจาก องค์ความรู้เรื่องข่าวปลอมเป็นเนื้อหาที่ใหม่และหลากหลายประเด็นซึ่งรูปแบบการสอนดังกล่าวมีความ เหมาะสมกับเนื้อหาการรู้เท่าทันข่าวปลอมมากที่สุด

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษานี้เก็บข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร จากนั้น นำเนื้อหาจากการวิเคราะห์มาทำการ อบรม 1 ครั้ง ในรูปแบบการสอนที่แตกต่างกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิธีการสอน จากการสอบก่อน-หลังการอบรม ซึ่งผลการศึกษาอาจมีความคลาดเคลื่อนจากจำนวนครั้งในการอบรม น้อยเกินไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน และสื่อมวลชน ควรสร้างองค์ความรู้เรื่องการรู้เท่าทันข่าวปลอมให้แก่ประชาชนผ่านรูปแบบการสอน กิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม การทำวิจัย และการสร้างภาคีเครือข่าย ซึ่ง พรชาสิริ กุหลาบ (2563) ได้เสนอว่าในต่างประเทศรัฐบาลได้ให้การศึกษารื่องการรู้เท่าทันสื่อเพื่อต่อต้านข่าวลวง และภาพร พุฒินาญจน์ และเอกวิทย์ เขียรถาวร (2563) ได้ทำการศึกษารื่อง แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันข่าวปลอมทางสื่อออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในกรุงเทพฯ พบแนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันข่าวปลอมทางสื่อออนไลน์ ได้แก่ 1) การสร้างองค์ความรู้ของนักศึกษาถึงเรื่องต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว 2) การสร้างนิสัยในการวิเคราะห์สาเหตุและคิดวิเคราะห์แยกแยะ 3) การสร้างความเข้าใจถึงผลกระทบต่อการแชร์ข้อความข่าวปลอม 4) การสร้างความรู้เท่าทันสื่อ และ 5) การพัฒนาแนวทางการรู้เท่าทันข่าวปลอมทางสื่อออนไลน์ ทางด้าน นรภัทร ปลื้มวงศ์ และ ชุติรัตน์ เจริญพร (2566) กล่าวว่า ภาครัฐควรสนับสนุนกฎหมายหรือพระราชบัญญัติในเรื่องเงินทุน

ผ่านองค์กรอิสระในการส่งเสริมหรือรณรงค์เรื่องการรู้เท่าทันสื่อ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ประเทศอังกฤษ มีวิชาการรู้เท่าทันดิจิทัล และประเทศเยอรมนีมีหลักสูตรการสอนและฝึกอบรมเรื่องข่าวปลอม

2) ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชน ควรจัดตั้งศูนย์ตรวจสอบข่าวปลอม เพิ่มเติมให้มากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์รวบรวมข้อเท็จจริงแก่ประชาชนเพื่อการสืบค้นข้อมูล และหน่วยงานข้างต้นควรนำเสนอข้อเท็จจริงที่ผ่านการตรวจสอบอย่างกว้างขวาง และการมีศูนย์ตรวจสอบข่าวปลอมจำนวนมากเพื่อการตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันอันจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ซึ่งโคแฟค (2564) ร่วมกับภาคีเครือข่ายได้เปิดตัวเครือข่ายตรวจสอบความจริงระดับภาคขึ้นเพื่อขยายการทำงาน การตรวจสอบข่าวให้มากยิ่งขึ้น จากการศึกษา พบว่า ปัจจุบันภาครัฐมีศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ศูนย์ของคณะกรรมการอาหารและยา ศูนย์ของกระทรวงศึกษาธิการ ทางด้านสื่อมวลชนมีศูนย์ข่าวก่อนแชร์ และภาคประชาสังคมมีศูนย์โคแฟค

3) รัฐควรมีอำนาจในการบริหารจัดการแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม เช่น ให้แพลตฟอร์มดิจิทัลรายงานที่มาข่าวปลอม และให้แพลตฟอร์มดิจิทัลรายงานที่มาของรายได้ รัฐควรมีอำนาจจะจับข้อมูลที่มีแนวโน้มเป็นข่าวปลอมและมีอำนาจในการปิดบัญชีผู้ใช้งานบนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่มีแนวโน้มเป็นผู้เผยแพร่ข่าวปลอม ซึ่งรัตนภรณ์ จอมมูล (2563) ได้นำเสนอว่าประเทศเยอรมนีได้กำหนดโทษปรับ 50 ล้านเหรียญยูโร หากบริษัทสื่อสังคมไม่ยอมนำเนื้อหาที่ผิดกฎหมายอย่างชัดเจนออกไปภายใน 24 ชั่วโมง หลังจากได้รับคำร้องเรียน และประเทศสิงคโปร์มีสิทธิสั่งให้แพลตฟอร์มดิจิทัลลบเนื้อหาที่ไม่เป็นความจริงและเห็นว่าขัดต่อผลประโยชน์สาธารณะของประเทศ

4) แพลตฟอร์มดิจิทัลควรมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยการนำเสนอข้อมูลที่เป็นความจริง ควรมีบรรณาธิการควบคุมการนำเสนอข่าวสารบนแพลตฟอร์มร่วมกับระบบ AI และผู้รับสารสามารถแจ้งเตือนได้ว่าข้อมูลที่ได้รับหรือข้อมูลที่พบเจออาจเป็นข่าวปลอมได้ และแพลตฟอร์มดิจิทัลควรใช้อัลกอริทึมที่รับผิดชอบต่อผู้ใช้งาน เช่น การปิดกั้นข้อมูล ซึ่งพรชาสิริ กุหลาบ (2563) นำเสนอว่า วอท์สแอปป์ มีสัญลักษณ์แสดงว่าข้อมูลที่นำเสนอไม่ได้มาจากผู้ส่งโดยตรง หรือในเฟซบุ๊กมีการรณรงค์ให้มีการใช้ระบบอัตโนมัติเพื่อตรวจจับการปรับแต่งเนื้อหาที่ใช้ปัญญาประดิษฐ์ หรือทวิตใช้เทคโนโลยีบล็อกเซนตรวจสอบภาพและวิดีโอว่ามีการปรับแต่งหรือไม่ จากการศึกษา พบว่า เฟซบุ๊กได้ออกนโยบายเพื่อกำกับและลดการแสดงข้อมูลที่บิดเบือนและเกินจริงบนข้อมูลที่นำเสนอ (New Feeds) ด้านยูทูปลดการมองเห็นของคลิปบางประเภท ด้านกูเกิลมีนโยบายในการพัฒนาเว็บไซต์ในการเผยแพร่ภาพจริง และไลน์ที่ประเทศไต้หวันเปิดให้มีการกลั่นกรองและตรวจจับข้อมูลและสามารถตรวจสอบข่าวปลอมได้เพื่อทำการตรวจสอบข่าวปลอม

5) ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิด (Influencer) ที่มีความรู้เท่าทันข่าวปลอมควรเป็นผู้ส่งสารที่ดีในการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องเมื่อเกิดสถานการณ์ที่สำคัญ เนื่องจากผู้รับสารจะมีความเชื่อถือต่อผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดเหล่านี้รวมถึงผู้รับสารก็พร้อมที่จะแบ่งปันข้อมูลเหล่านี้ไปยังผู้อื่นอย่างรวดเร็วและจำนวนมาก

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

- 1) ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมในรูปแบบการสอนวิธีอื่น ๆ เช่น การใช้กรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ
- 2) ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมในกลุ่มเยาวชนนอกเมืองในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 3) ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนเรื่องการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็ก
- 4) ควรทำการศึกษาการเปรียบเทียบวิธีการทดสอบการเรียนรู้เท่าทันข่าวปลอมให้มีความถี่มากกว่าการทดสอบแบบก่อนการอบรมและหลังการอบรม

เอกสารอ้างอิง

- Nation TV. (2562). Facebook เปิดตัวโปรแกรมจัดการ “Fake news”. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก www.nationtv.tv/main/content/378747796
- Voa Thai. (2562). ส่อเค้าวุ่น!? สภาอังกฤษตรวจสอบการลงประชามติ Brexit หลังพบหลักฐานรัสเซียอาจเกี่ยวข้อง. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก www.voathai.com/a/russia-brexit-ro/4119802.html
- Voice Online. (2560). เมียนมาเผยกองกำลังโรฮิงญาชุก่อเหตุรอบใหม่-ซูจีติงตู่ก็เผยแพร่ข่าวปลอม. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2562, เข้าถึงได้จาก www.voicetv.co.th/read/521662
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2564). “ดีอีเอส” ไขว่ตัวเลขคนไทย แชร์ข่าวปลอมมากถึง 23 ล้านคน พบสื่อมวลชนให้ความสนใจปัญหาข่าวปลอมเพิ่มขึ้น. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2566, เข้าถึงได้จาก www.mdes.go.th/news/detail/5095
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). เช็ก ‘ข่าวปลอม’ เรื่องสุขภาพ ‘ผู้สูงอายุไทย’ หลงเชื่อมากที่สุด. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2566, เข้าถึงได้จาก www.bangkokbiznews.com/social/935482
- คมสัน รัตนะสิมากุล, อัญมณี ภักดีมวชน และกฤต โธณยานนท์. (2564). การรู้เท่าทันข่าวลงในสื่อสังคมออนไลน์ของกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้สูงอายุในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย. *วารสารการสื่อสารมวลชน*, 9(2), 28-59.
- โคแฟค. (2564). โคแฟคเปิดตัวเครือข่ายระดับภูมิภาค ขยายแนวร่วมตรวจสอบข่าวลวงสู่ท้องถิ่น. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2565, เข้าถึงได้จาก <https://blog.cofact.org/cofact-network-07-12-64>
- เฉลิมชัย กักเกียรติคุณ และธัญญนันทนัฐ ต่านไพบูลย์. (2561). ข่าวลวง: ปัญหาและความท้าทาย. *วารสารวิชาการ กสทช. ประจำปี 2561*, 2(2), 174-192.
- ณัฏฐา สถาพรสถิต. (2561). การเปรียบเทียบแนวทางการสอนความรู้เท่าทันสื่อ: กรณีศึกษาของนักศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 5(1), 80-94.
- ทศนา แหมมณี. (2563). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นรภัทร ปลื้มวงศ์ และชุตีรัตน์ เจริญพร. (2566). การมีส่วนร่วมในการจัดการข้าวปลอมของเครือข่ายชุมชน
ศึกษานิคม เครือข่ายเฝ้าระวังข้าวปลอมชีวิตวิถีใหม่ (New Normal). *วารสารนวัตกรรมการ
การศึกษาและการวิจัย*, 7(1), 248-259.
- นันทิกา หนูสม. (2560). ลักษณะของข้าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข้าวปลอม
บน Facebook ของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร (ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- บีบีซี นิวส์ ไทย. (2562). อนาคตใหม่ได้กลับ หลัง ยกรัฐมนตรี กล่าวหา “บางพรรค” ใช้ “ข้าวปลอม” หลอก
เยาวชน. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2562, เข้าถึงได้จาก www.bbc.com/thai/thailand-49306786
- ปรีวัตร บุพศิริ. (2564). รูปแบบและพฤติกรรมการรับข้าวปลอมบนเฟซบุ๊กของกลุ่มคนเจนเนอเรชันเอ็กซ์
และวาย. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 25(3), 168-183.
- พรรณวดี ชัยกิจ. (2563). สถานการณ์และผลกระทบของการแพร่กระจายข้าวปลอมที่เกี่ยวกับการแพร่
ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) และมาตรการป้องกันในประเทศไทย (ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรษาสิริ กุหลาบ. (2563). แนวทางการจัดการกับการแพร่กระจายข้าวปลอม ข้อมูลผิดพลาด และข้อมูล
บิดเบือนทางสื่อออนไลน์. *วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์*, 24(3), 7-24.
- พรรษาสิริ กุหลาบ. (2563). เปิดงานวิจัยสำรวจองค์ความรู้ข้อมูลลงด้านสุขภาพการแพร่ระบาดของไวรัส
ข้าวสารกับผลกระทบต่อสุขภาพะสังคมไทย. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2562, เข้าถึงได้จาก
www.facebook.com/CofactThailand/videos/243517846881547/?v=243517846881547&external_log_id=fcd60b3-c48f-43f3-9e28-6d88bd628770
- พิน พัฒนา. (2560). Fake News ข้าวปลอม ปัญหาใหญ่ของโลกอินเทอร์เน็ต. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน
2562, เข้าถึงได้จาก <https://adaymagazine.com/global-7>
- ภาพร พุฒินกาญจน์ และเอกวิทย์ เจริญถาวร. (2563). แนวทางการพัฒนาการรู้เท่าทันข้าวปลอม
ทางสื่อออนไลน์ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในกรุงเทพฯ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัย
รัตนบัณฑิต*, 15(2), 173-182.
- ภริกาญจน์ ไคนุ่นนา. (2559). รู้เท่าทันสื่อคือการกิจพลเมือง. สงขลา: บริษัทเอสพีรันท.
- มหาวิทยาลัยมหิดล. (2564). ผลสำรวจสถานการณ์การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลของประชาชน
ไทย ปี พ.ศ. 2563-2564. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2565, เข้าถึงได้จาก www.songsue.co/wp-content/uploads/2021/02/แถลงข่าว-ผลสำรวจ-23.02.21_Final.pdf
- รัตนภรณ์ จอมมูล. (2563). มาตรการทางกฎหมายในการกำกับควบคุมข้าวปลอมทางการเมืองบนโลก
ไซเบอร์. *CMU Journal of Law and Social Sciences*, 13(1), 1-23.
- วรัชญ์ ครุจิต. (2562). แนวทางการขับเคลื่อนความรู้เท่าทันสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ
และแนวทางสำหรับประเทศไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์*, 14(1), 236-252.

- ศูนย์วิเคราะห์ข้อมูลสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2566, เข้าถึงได้จาก www.etda.or.th/getattachment/78750426-4a58-4c36-85d3-d1c11c3db1f3/IUB-65-Final.pdf.aspx
- สมคิด สร้อยน้ำ. (2542). เอกสารประกอบการสอนหลักการสอน. อุตรธานี: สถาบันราชภัฏอุตรธานี.
- สรานนท์ อินทนนท์. (2562). รู้เท่าทันข่าว. ปทุมธานี: บริษัท วอลคออน คลาวด์ จำกัด.
- สุนันทา แยมทัพ และอริญญา ศิริผล. (2564). ข่าวปลอมกับการทำงานของนักข่าวในยุคดิจิทัล. *วารสารศาสตร์*, 14(2), 120-144.
- สุรัช มีชาญ. (2547). ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(2), 113-126.
- สุวิมล ว่องวานิช และ นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2546). แนวทางการให้คำปรึกษาวิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวภา ปัญจจริยะกุล. (2558). การวัดผลและประเมินผลการศึกษา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- Ashley Seth. (2562). *American journalism and "fake news": Examining the facts*. United States: ABC-CLIO.
- Axel Gelfert. (2561). Fake news: A definition. *Informal Logic*, 38(1), 84-117.
- Carla Mooney. (2561). *Fake News and the Manipulation of Public Opinion*. United States: ReferencePoint Press.
- Claire Wardle. (2560). *Fake news. It's complicated*. Retrieved 6 June 2563, from <https://firstdraftnews.org/latest/fake-news-complicated>
- Don Fallis & Kay Mathiesen. (2562). Fake news is counterfeit news. *Inquiry*, 2562(1), 1502-3923.
- Gordon Pennycook & David G. Rand. (2562). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition*, 188(1), 39-50.
- Hon Sophia S Balod & Michael Hameleers. (2562). Fighting for truth? The role perceptions of Filipino journalists in an era of mis- and disinformation. *Journalism*, 22(9), 2165-2453.
- Rodolfo Leyva & Charlie Beckett. (2563). Testing and unpacking the effects of digital fake news: on presidential candidate evaluations and voter support. *AI & SOCIETY*, 2563(35), 969-980.

- Shirley S Ho, Tong Jee Goh & Yan Wah Leung. (2561). Let's nab fake science news: Predicting scientists' support for interventions using the influence of presumed media influence model. *Journalism*, 23(4), 735-952.
- Susan Siena & Tiffany Roman. (2565). Fighting Fake News: Using Peer Discussion Groups to Build News Media Literacy. *Political Science Teacher*, 55(4), 821-827.